

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ФАКТОРІВ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКСПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ

КОТИШ О. М.

кандидат економічних наук

МАНЗЯ О. О.

Харків

В умовах глобалізації світового господарства, коли поступово згладжуються економічні кордони між країнами, особливого значення для розвитку вітчизняних підприємств набуває зовнішньоекономічна діяльність підприємства (далі – ЗЕД підприємства) у контексті здійснення експортних операцій. Адже просування вітчизняних товарів на світовий ринок дає можливість розширити ринки збуту для українського товаровиробника та збільшити його дохід, що матиме позитивні зміни як для самого суб'єкту господарювання, так і для держави в цілому [1].

Багато учених-економістів присвячують свої праці вивченню проблеми поліпшення організації та підвищенню ефективності експортних операцій. Серед них Ф. Бутинець, А. Герасимович, С. Голов, М. Кужельний, Ю. Кузьминський, В. Лінник, Е. Мних, В. Шевчук, М. Чумаченко, В. Пономаренко, І. Піддубний та інші.

У роботах цих авторів вирішувалась проблема визначення поняття експортних операцій та особливості їх здійснення, але методика методика оцінки експортного потенціалу залишається недостатньо вивченою, що потребує подальшого дослідження.

На основі цього метою даного дослідження є формування системи факторів, які впливають на ефективність експортних операцій на підприємстві.

Для досягнення даної мети необхідно вирішити такі задачі:

1. Дати визначення поняття «експортні операції».
2. Розглянути методи оцінки ефективності експортних операцій.
3. Сформувати систему факторів впливу на ефективність експорту підприємства.

Огляд спеціальної літератури [2 – 7] дозволив виявити різні підходи до визначення сутності експортних операцій, які мають свої переваги та недоліки у застосуванні. У *табл. 1* наведений порівняльний аналіз визначень даної економічної категорії.

Проведений аналіз показав, що кожний підхід має свої особливості та може бути використаний в конкретних цілях. Згідно з цим в даному дослідженні під експортною операцією будемо мати на увазі підхід, що наводить Зінь Е. А. Перевагами даного підходу є те, що

Таблиця 1

Порівняльний аналіз підходів до визначення поняття «експортні операції»

Автор	Поняття	Переваги	Недоліки
1	2	3	4
1. Дроздова Г. М. [2]	Експортні операції – це операції, які передбачають продаж і вивіз товарів за кордон для передачі їх у власність іноземному контрагенту	Вказана мета операцій.	Передбачено, що товари повинні фізично перетинати митний кордон України
2. Кириченко О. А. [3]	Діяльність, спрямована на продаж і вивіз за кордон товарів для передачі їх у власність іноземному контрагенту, при цьому для продавця не має значення, що буде робити з цим товаром покупець	Зроблено акцент на діяльності продавця	Передбачено, що товари повинні фізично перетинати митний кордон України
3. Зінь Е. А. [4]	Операції з продажу товарів українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності іноземним суб'єктам господарської діяльності з вивезенням або без вивезення цих товарів або послуг за межі митного кордону України, включаючи реекспорт товарів через митний кордон України	Вказано, що операції можуть відбуватись без вивезення товарів за межі митного кордону України, включено реекспорт товарів	
4. Лук'яненко Д. Г. [5]	Операції направлені на вивіз товарів, робіт, послуг за межі держави	Крім товарів взято до уваги послуги та роботи	Не вказана мета діяльності, передбачено, що товари повинні фізично перетинати митний кордон України

1	2	3	4
5. Козик В. В. [6]	Операції, які передбачають продаж та вивіз товарів за кордон для передачі їх у власність іноземному контрагенту, вважаються складовою частиною зовнішньої торгівлі, та найважливішим джерелом одержання прибутку не тільки самих підприємств, а й насамперед держави.	Вказано, наскільки експортні операції вигідні державі.	Не вказано, що крім товарів можуть продаватись роботи та послуги, передбачено, що товари повинні фізично перетинати митний кордон України.
6. Юхименко П. І. [7]	Комерційна діяльність, пов'язана з продажем і вивозом за кордон товарів національного виробництва.	Вказано, що відбувається продаж товарів національного виробництва.	Звужує дане поняття тим, що вказує національного виробника, не враховуються товари іноземного походження.

товари та послуги можуть фізично перетинати або не перетинати митний кордон України, вказана мета операцій, включено реекспорт товарів.

Для формування системи факторів впливу на ефективність експорту підприємства були досліджені роботи таких вчених, як В. Вінд, К. Брезгіна, П. Медведів та О. Беляєв. Але ці підходи можуть використовуватися тільки для певних цілей. Тому в даному дослідженні для формування кінцевої системи факторів впливу був використаний метод експертних оцінок, а також було розраховано коефіцієнт конкордації, який показує ступінь згоди експертів щодо виявлених факторів впливу.

До уваги В. Вінд та К. Брезгіна взяли такі фактори: економічні, політичні, географічні та наукові [8], [9]; П. Медведів – економічні, наукові, соціально-демографічні та психологічні [10]; О. Беляєв – економічні, політичні, географічні та соціально-демографічні [11]. Таким чином, кожний експерт вважає найбільш впливовими лише чотири фактори з шести, оцінюючи їх за шкалою від 1 як найважливішого до 4. При цьому не суттєвому фактору надана оцінка 7.

У табл. 2 представлені детальний аналіз факторів за різними вченими.

Для підтвердження даних був розрахований коефіцієнт конкордації:

$$W = 12 * 238 / 4 * 2 * (6^2 - 6) = 2856 / 3360 = 0,85.$$

Таким чином, можна вважати, що експерти мають високий рівень узгодженості відносно факторів впливу на ефективність експорту.

Отже, у результаті проведеного дослідження була побудована кінцева система факторів впливу на ефективність експортних операцій на підприємстві, в якій найбільш значимими є економічні, політичні, географічні та наукові фактори, а другорядними є соціально-демократичні та психологічні.

Крім наведеної вище системи факторів, можна навести іншу класифікацію.

Усі фактори впливу на ефективність експортних операцій на підприємстві можна поділити за різними характеристиками на декілька груп.

Приведемо характеристику факторів у табл. 3.

За місцем виникнення зовнішні фактори включають характеристики галузі, внутрішніх та експортних ринків. До них відносяться можливість виходу підприємства на світовий ринок та жорстока конкуренція, диференціація попиту та пропозиції, досконалість національної державної системи регулювання зовнішньоторгової діяльності (стимулюючі програми розвитку експортного виробництва, оформлення нульової ставки ПДВ).

Внутрішні фактори пов'язані з діяльністю фірми, її зовнішньоекономічною маркетинговою стратегією, об'єктивними та психологічними характеристиками менеджменту. Також до внутрішніх факторів можна віднести наявність або нестачу фінансових ресурсів на підприємстві, новітніх технологій, систему контролю якості продукції та процесів, персоналу зі значним досвідом роботи, науково-дослідницьку базу підприємства тощо [12].

Таблиця 2

Аналіз факторів впливу на ефективність експорту підприємства

Експерти (m)	Фактори впливу (n)						Сума
	1	2	3	4	5	6	
1	1	2	3	4	7	7	
2	1	2	4	3	7	7	
3	1	7	7	4	2	3	
4	1	2	3	7	4	7	
Сума рангів	4	13	17	18	20	24	96
Відхилення від середньої суми рангів	-12	-3	1	2	4	8	
Квадрати відхилень суми рангів	144	9	1	4	16	64	238

Таблиця 3

Класифікація факторів впливу на ефективність експортних операцій за змістом

1. За місцем виникнення	Зовнішні Внутрішні
2. За ступенем керованості	Об'єктивні Суб'єктивні Кон'юнктурні
3. За характером визначення	Кількісні Якісні
4. За інтенсивністю впливу	Основні Другорядні
5. За періодом дії	Короткострокові Довгострокові
6. За кількістю об'єктів впливу	Інтегральні Селективні
7. За результатами впливу	Позитивні Негативні

За ступенем керованості фактори впливу можна поділити на три групи:

1. Об'єктивні, які не дозволяють суб'єкту господарювання впливати через фактор на економіку експорту. Наприклад, податки, мита, тарифи на трубопровідний та залізничний транспорт, ціни на світовому ринку.

2. Суб'єктивні, при яких компанія може впливати на економіку експорту, обираючи альтернативні варіанти. Наприклад, фрахт, оренда транспорту, перевантаження в портах, а також тарифні та нетарифні бар'єри на ринку, на які можливо вплинути під час міжнародних переговорів.

3. Кон'юнктурні, які відображають суб'єктивні фактори, що виникають в певний момент часу. Наприклад, арбітраж.

За характером визначення фактори поділяються на кількісні (кількість продукції на експорт, кількість персоналу зі значним досвідом та знанням ЗЕД, кількість конкурентів та інші) та якісні (середньорічний об'єм товарів, що вивозиться з країни) [13].

За інтенсивністю впливу фактори поділяються на основні (економічні, політичні, географічні та наукові) та другорядні (соціально-демократичні та психологічні).

За кількістю об'єктів впливу фактори поділяються на інтегральні (діють на декілька параметрів зміни в об'ємі експорту) та селективні (діють на один параметр) [14].

Отже, наведена класифікація дає можливість детально розглянути фактори впливу на ефективність експортних операцій на підприємстві.

ВИСНОВКИ

Наведені фактори дають повну характеристику щодо впливу на ефективність експортних операцій. Їх дослідження в умовах глобалізації господарської діяльності стає особливо актуальним. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Коблянська Г. Методологія обліку і фінансової звітності експортних операцій / Г. Коблянська // Бухгалтерський облік та аудит. – 2008. – № 5. – С. 4 – 15.

2. Дроздова Г. М. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності підприємства: навч. посіб. / Г. М. Дроздова. – Київ : ЦУЛ, 2004. – 172 с.

3. Кириченко О. А. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності : Навч. посіб. — 3-тє вид., перероб. і доп. / О. А. Кириченко. – К. : Знання-Прес, 2002. – 384 с..

4. Зінь Е. А. Основи зовнішньоекономічної діяльності / Е. А. Зінь. – К., 2007

5. Лук'яненко Д. Г. Міжнародна економічна інтеграція / Д. Г. Лук'яненко. – К. : КДЕУ, 1996.

6. Козик В. В. Зовнішньоекономічні операції і контракти : Навч. посіб. / В. В. Козик, Л. А. Панкова, Я. С. Карп'як, О. Ю. Григор'єв, А. О. Босак. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 608 с.

7. Юхименко П. І. Міжнародний менеджмент / Юхименко П. І., Гацька Л. П., Півтора М. В. – К. : ЦУЛ, 2011. – 488 с.

8. Вінд В. Маркетинг / В. Вінд, С. Дуглас, Г. Перлмуттер, 1973.

9. Брезгіна К. В. Зовнішньоторгова діяльність / К. В. Брезгіна. – К., 2007.

10. Медведів П. Економіка. Політика / П. Медведів. – К., 2002

11. Беляєв О. О. Економічна політика / О. О. Беляєв. – К., 2004.

12. Брезгіна К. В. Ефективність зовнішньоторгової діяльності / К. В. Брезгіна. – К., 2007.

13. Міщенко В. Аналіз факторів, що впливають на ефективність експорту нафти / В. Міщенко // Аргус. – 2006.

14. Пікус Ю. А. Теоретичні підходи до аналізу якості економічного зростання / Ю. А. Пікус // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2009. – № 113-114. – С. 51 – 56.